

tele democratice. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015.

22. Джафарова А.А. Соотношение социального и правового статусов личности. В: Вестник КрасГАУ, 2011, №11.

23. Оксамытный В.В. Теория государства и права: Учебник. Москва: ИМПЭ-ПАБЛИШ, 2004.

24. Пономарева Т.Н. Правовой статус коммерческой организации: понятие и структурные элементы. В: Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2013, № 7 (33): в 2-х ч. Ч. II.

25. Теория государства и права: курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. Москва: Юристъ, 2004.

DESPRE AUTOR /
ABOUT AUTHOR

COZMA Daniela,
consilier juridic în cadrul
Inspecției Judiciare din România,
doctorandă, Institutul de Cercetări
Juridice și Politice al Academiei de
Științe a Moldovei

COZMA Daniela,
Legal Advisor
at the Judicial Inspection in Romania,
PhD student,
Institute for Legal and Political
Research of the Academy of Sciences
of Moldova
e-mail: dannyelle27@yahoo.com.

CZU 343.614

SUICIDUL ȘI DETERMINAREA LA SUICID

Irina IACUB,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar

Veronica NACU,

studentă

REZUMAT

Articolul cuprinde o analiză a suicidului ca devianță și problemă socială și corelația acestuia cu criminalitatea. O atenție distinctă se acordă infracțiunii de determinare la sinucidere, fiind precizate carențele normei penale care o incriminează și apreciate propunerile de modificare a acesteia.

Cuvinte-cheie: suicid, problemă socială, devianță, delicvență, criminalitate, determinarea la sinucidere, investigare.

THE SUICIDE AND DETERMINATION TO SUICIDE

Irina IACUB,

PhD., associate professor

Veronica NACU,

student

SUMMARY

The article includes an analysis of suicide as a deviation and social problem, and its correlation with criminality. A distinct attention is paid to the offense of suicide determination, the shortcomings of the criminal law criminalizing it and appreciate the proposals to amend it.

Keywords: suicide, social problem, deviance, delinquency, crime, suicide determination, investigation.

Introducere: În pofida cercetării teoretice a fenomenului de suicid în diferite ramuri ale științei, cazurile de suicid ce au fost recent mediatizate (mai ales înregistrate în rândul copiilor și adolescenților determinate de jocul online „balena albastră”) ne-au arătat că de fapt societatea, specialiștii, instituțiile publice nu sunt pregătite să răspundă nevoilor copiilor și maturilor pentru a preveni suicidul. Părinții și profesioniștii nu cunosc cum să aducă în discuție cu copiii, în special cu adolescenții, problema suicidului. Jurnaliștii, în goană după senzații, admit încălcări în mediatizarea cazurilor de suicid, ceea ce agravează și mai mult prevenirea și profilaxia acestei probleme sociale. În general însă, s-a simțit foarte acut lipsa la nivel de stat a unui *Program național de prevenire a suicidului*.

Aceste momente au accentuat în mod deosebit gravitatea actului suicidar ca fenomen și neputința societății de a-i face față.

Scopul studiului. Ținând cont de această situație, în cele ce urmează ne

propunem o abordare teoretică a conceptului și fenomenului de suicid ca problemă socială și formă de devianță în raport cu criminalitatea. O atenție distinctă vom acorda legii penale care incriminează determinarea la sinucidere și rolul acesteia în contextul general de prevenire a suicidului.

Rezultate obținute și discuții.

Noțiunea de suicid. În general, termenul „suicid” (de la „sui” – de sine și „cidium” – omorător [16, p. 118]) sugerează direct ideea de violență și agresivitate. Cu toate acestea, în literatura de specialitate nu există un consens în ceea ce privește terminologia din domeniu [6, p. 105].

Potrivit cercetătorilor, denumirea fenomenului de *suicid* vine din Anglia. Termenul a apărut în limba engleză în cursul sec. al XVII-lea. Înainte de apariția conceptului, celelalte limbi (inclusiv, cea română) nu dispuneau decât de perifraze care adaptau acțiunea de „a se ucide pe sine”. În limba franceză, de exemplu, existau numeroase formule care subliniau caracterul excepțional și condamnat al acțiunii: *s’occir soi-*

même (a se ucide pe sine însuși), *setuer soi-même* (a se omorî pe sine însuși), *être homicide de soi-même* (a fi ucigaș al lui însuși), *se dé faire* (a se omorî) etc.

Primul care a vorbit despre sinucidere a fost medicul și filozoful Thomas Browne (în lucrarea sa *Religio medici* – 1642). Se consideră că el a creat termenul de la cuvintele latinești „sui” (de sine) și „caedere” (a ucide/omorî), prin urmare „omorâre/ucidere de sine” [17, p. 8]. După anul 1650, neologismul se răspândește în limba engleză prin lucrările lexicografului Thomas Blount și ale editorului lui Epicur, Walter Charleston [12, p. 47]. În anul 1658, Edward Phillips îl include în Dicționarul General [7, p. 44], invocând ca motiv al sinuciderii, latura animalică a omului.

Între timp, problema sinuciderii a ajuns să fie abordată din mai multe perspective, cum ar fi: juridică, umanistă, sociologică, filosofică, psihologică, morală, religioasă. Toate acestea însă, nu au găsit explicații exhaustive, care să cuprindă întregul fenomen, posibilă cauză în acest sens fiind că problema sinuciderii a stat mereu sub semnul paradoxului, a neînțelegerii, a judecării pripite și etichetării [6, p. 106].

Pornind de la repertoriul extrem de larg și divers al comportamentelor suicidare, în literatura de specialitate sunt atestate diverse variante de definire a fenomenului [6, p. 105]. Bunăoară, conform *Dicționarului Sănătății*: „suicidul este tulburarea instinctului de conservare, prin care o persoană se distruge singură, alegând o metodă fizico-chimică (spânzurare, înec, electrocutare)”, iar după Organizația Mondială a Sănătății [20, p. 18]: „suicidul este actul prin care un individ caută să se autodistrugă, cu intenția mai mult sau mai puțin de a-și pierde viața, fiind mai mult sau mai puțin conștient de motivele sale...”.

Dicționarele de psihologie largesc cadrul primei definiții și îi oferă detalii suplimentare, specificând faptul că suicidul este o „formă specifică de conduită deviantă autodestructivă” și explicând că prin sinucidere, nu se urmărește atât moartea, desființarea propriei persoane, cât mai ales fuga de viață, de modul în care se prezintă aceasta în condițiile date [6, p. 106].

În opinia criminologilor [18, p. 112], *sinuciderea* este reprezentată de acțiunea voluntară de suprimare a vieții

pentru evitarea unor consecințe intolerabile sau pentru întreruperea unor consecințe devenite insuportabile.

Din aceeași perspectivă, *sinuciderea* (autovictimizarea sau propriovictimizarea [9, p. 118]) se consideră că rezidă în curmarea deliberată de un individ a propriei vieți. Astfel, suicidul constituie una dintre modalitățile comportamentului autonimicitor, alături de riscul nejustificat («jocul cu moartea»), extenuarea premeditată a organismului, ascetismul, autolezarea, refuzul încăpățânat de a se trata și multe altele [3, p. 10].

Mult timp a existat o confuzie între termenii folosiți în domeniul *suicidologiei*. În dorința de a îmbunătăți comunicarea între specialiștii din acest domeniu, în 1996, O’Carroll [14, p. 240] a unificat terminologia folosită până în acel moment și a generat câteva definiții care sunt valabile și astăzi. Astfel, „suicidul” sau „suicidul complet” este definit ca moartea provocată de răni, otrăvuri sau sufocare care a fost evidențiată implicit sau explicit ca fiind produsă de subiectul în cauză. Prin „tentativa de suicid” se înțelege un comportament auto-destructiv care nu a condus la moartea subiectului și pentru care există evidență explicită și implicită că subiectul respectiv a intenționat într-o anumită măsură să se omoare. „Ideeație suicidară” se definește ca autoraportarea de gânduri suicidare și de angajare într-un comportament legat de dorința de suicid.

În esența sa, suicidul reprezintă *un act agresiv specific uman*, numai omul având conștiința morții [□]. Specialiștii susțin că conduitele instinctive de tip agresiv, cu caracter deviant, sunt de două tipuri: de tip *masochist* sau de autoagresivitate și de tip *sadic* sau heteroagresiv [11, p. 279]. Dacă în cazul agresivității, direcția acțiunii este îndreptată către natura și lumea înconjurătoare, în conduitele autoagresive, distrugerea este îndreptată de către individ asupra propriei sale persoane.

Privit din mai multe perspective, suicidul reprezintă *conduita deviantă autodestructivă majoră*, atât prin modul de realizare, prin efectul produs, cât și prin planurile în care se proiectează. El apare ca un *act personal* (prin aspectul său biologic și psihologic), ca un *act anti-social* (deoarece presupune suprimarea unei vieți) și ca un *fenomen social* (prin unele dintre cauzele și implicațiile sale).

Cu alte cuvinte, sinuciderea nu are doar un aspect *biologic-instinctual*, ci și o dimensiune *psihologică* (prin motivațiile individuale care o susțin), *socială* (prin raportarea la valorile, atitudinile, normele juridice sau relațiile sociale dintr-o comunitate umană), *etică* (prin raportare la normele morale) sau *filosofică* (în măsura în care, suicidul este una dintre problemele centrale ale filosofiei în plan existențial).

Potrivit cercetătorilor, demersul sinucidului de regulă, cuprinde trei etape [21, p. 478]:

1. Suicidația – este faza de incubație, faza mentală de cercetare a motivației, în cursul căreia subiectul își pune problema morții și a necesității de a muri. Ea este declanșată de una sau mai multe cauze, fie de ordin patologic, fie sociologic (diferențiate de adaptarea socială, slăbirea sau accentuarea coeziunii grupului social). Aceasta determină formarea unei atitudini motivaționale corespunzătoare pregătirii actului suicidar, cauza reprezentând momentul conflictului.

2. Suicidația – este faza de trecere de la imaginile abstracte, conflictuale, la etapa pregătirilor concrete, prin căutarea formelor și a metodelor de conduită autodestructivă. Această fază este influențată și inițiată de anumite circumstanțe care depind fie de individ, fie de social. În acest sens, au valoare circumstanțele psihopatologice (etilism cronic, narcomanii, psihopatii, stări reactive, malformații congenitale, infirmități, boli somatice grave etc.). În cursul acestei faze, are loc o creștere de tensiune intrapsihică, care ajunsă la paroxizism „explodează” sub forma unei reacții psihogene, moment în care individul adoptă decizia „înfăptuirii suicidului”.

3. Traumatizația – este faza de punere în practică a modalităților autodestructive sau actul în sine, urmat sau nu de reușită, adică moartea. Importante în această etapă a conduitei suicidare sunt metodele folosite și efectul lor. Efectele pot fi psihopatologice și sociale sau nespecifice.

În ceea ce privește principalele modalități de autoagresiune, acestea sunt extrem de diverse incluzând intoxicația, otrăvirea, ingestia de medicamente și alte substanțe toxice, spânzurarea, strangularea, aruncarea de la înălțime, aruncarea înaintea vehiculelor aflate în

mişcare, electrocutarea, asfixierea prin înec cu apă, petrol, gaz aerian, oxid de cărbune, împuşcarea cu arme de foc, tăierea cu arme albe, arsuri, autolovirea cu obiecte dure etc.

Vorbind despre *efectele sinuciderii*, precizăm că acestea se împart în două categorii, respectiv, asupra autorului (în cazul tentativei) și asupra altor persoane. Autorul poate suferi toată gama de consecințe existentă în cazul victimizării. În practică se constată că aproximativ 2/3 din sinucigași care au reușit actul, au avut în trecut tentative de suicid [9, p. 119].

Consecințe majore se produc, în multe cazuri, asupra membrilor familiei ucigașului sau față de alte persoane aflate în legătură cu acesta ori, în cazul mediatizării, asupra societății în ansamblu. Efectul specific produs în ceea ce privește persoanele din cercul apropiaților suicidarului constă în autoînvinovățirea acestora că nu au făcut tot ce le-a stat în putere pentru a evita actul. În sânul societății se produce, uneori, un sentiment de nedumerire cu privire la justificarea gestului.

Aceste și alte momente au determinat recunoașterea suicidului ca o *problemă socială* în societățile moderne, el situându-se pe locul 3 sau 4 ca importanță printre cauzele de deces.

Corelația suicidului cu criminalitatea. Majoritatea cercetătorilor au constatat o legătură strânsă între suicid și criminalitate ca fenomene, aceasta deoarece atât *suicidul*, cât și *criminalitatea* fac parte din categoria formelor de manifestare ale *devianței* ca probleme sociale.

Pentru a stabili coraportul dintre suicid și criminalitate sunt relevante asemenea categorii precum: *problemă socială*, *devianță* și *delicvență*.

Noțiunea de *problemă socială* are un caracter mai larg decât conceptul de *devianță* și *delicvență*, presupunând o situație indezirabilă generată de conduita umană, care în virtutea caracterului său prejudiciabil necesită măsuri serioase și colective de ameliorare.

Devianța, la rândul său este un tip de comportament ce se opune celui convențional sau conformist și constă într-un conflict normativ cu standardele societății. *Devianța* are o arie mult mai largă decât *delicvența* și *criminalitatea* deoarece, pe lângă încălcările legii penale, ea include și

toate deviațiile de la comportamentul acceptat și dezirabil.

Cea mai gravă este *devianța patologică*, care intră în conflict cu morala publică și cu normele sociale, amenințând stabilitatea și securitatea socială a grupurilor. Din această categorie face parte *delicvența*, care prezintă gradul cel mai ridicat de pericolozitate, afectând cele mai importante relații și valori sociale și încălcând regulile și normele morale sau juridice.

Pornind de la aceasta, considerăm că prin esența sa *devianța* este o problemă socială, care afectează ordinea și exigențele conformismului social, punând în pericol valorile ocrotite de lege prin manifestarea formelor sale: violență, delicvență, criminalitate, delicvență juvenilă etc.

Delicvența prezintă cele mai grave repercursiuni asupra ordinii sociale și juridice. *Criminalitatea* face parte din sfera *delicvenței* (inclusiv a *devianței*), întrucât presupune un anumit tip de abatere de la normă, cea în raport cu normele penale. Deci, *criminalitatea* constituie doar una dintre formele de manifestare ale *devianței* (concepție în sens larg), având o natură identică cu celelalte forme de devianțe. Afinitatea care există între aceste fenomene presupune, pe de o parte, prezența unei geneze comune, iar pe de altă parte, unele interdependențe proprii criminalității și altor devianțe sociale. Devianțele sociale, care exercită o condiționare substanțială a fenomenului de criminalitate sunt: beția și alcoolismul, prostituția, narcomania și toxicomania, homosexualitatea, precum și suicidul.

În pofida faptului că *suicidul* reprezintă un act de autoprivațiune conștientă de viață al individului, acesta interferează, deseori, cu accidentele și cu omorurile. Aceste trei tipuri de privațiune de viață ale omului au simptome similare și se raportează la moartea violentă. De exemplu, nu poate fi considerat suicid autoprivațiunea de viață a unui individ aflat în stare de inconștiență. Nu este suicid nici moartea ce a survenit din neglijența victimei. Sunt situații când individul comite anumite acțiuni autoagresive, ce demonstrează suicidul, prevăzând posibilitatea morții, dar sperând în mod ușuratic că va rămâne în viață. Aceste acte constituie așa-numitul tip de suicid „demonstrativ” [11, p. 288]. Dacă în asemenea cazuri se înregistrează

ză sfârșitul letal, fapta urmează a fi calificată nu ca suicid, ci ca deces din lipsă de precauție în situație specifică.

Prin urmare, în fiecare caz în parte se impune o cercetare riguroasă pentru a se determina concret dacă actul suicidar este un act individual de autovictimizare (prin analiza motivelor și a cauzelor concrete), un accident sau un fapt criminal, pentru care urmează să răspundă persoana vinovată. Acest moment este deosebit de important, deoarece destul de frecvent prin acte de suicid se încearcă a camufla adevăratele infracțiuni de omor, de determinare la sinucidere pentru a evita în acest mod răspunderea penală. Din perspectiva dată, sunt deosebit de importante criteriile care ar permite delimitarea suicidului de eventualele accidente și crimele intenționate.

În ordinea dată de idei, precizăm că în practica medico-legală, suicidul implică două tipuri de probleme de diagnostic diferențial [11, p. 288-289]:

- *Diagnosticul diferențial între suicid și crimă.* În favoarea suicidului pledează:

- *locul leziunilor* – pentru folosirea cuțitului, este mai frecvent aleasă regiunea precordială sau gâtul; pentru armele de foc, este țintit capul, cu preponderență regiunea temporală dreaptă sau urechea, de către dreptaci;

- *absența leziunilor de violență externă în absența echimozelor* – se caută leziuni de violență și de luptă în zonele de agresiune (gât, craniu, zone genitale) sau de apărare (antebraț, încheieturi);

- *cicatricele unor tentative anterioare de suicid;*

- *starea îmbrăcămintei* (cel mai frecvent ordonată în caz de suicid);

- *acte sau scrisori disperate*, dar nu foarte explicite, mărturia anturajului, conjunctura defavorabilă în care se află sinucigașul;

- *metoda folosită* – spânzurarea este cea mai puțin bănuită de ascunderea unei crime, căci în practică este foarte dificil de a agăța un corp la o înălțime, fără a provoca echimoze. În schimb, strangularea este aproape întotdeauna o crimă. Imersia, înecul cadavrului, este practicată destul de frecvent, pentru a ascunde crima, în spatele supoziției de suicid.

- *Diagnosticul diferențiat dintre suicid și accident.* Accidentele de vânătoare pun uneori astfel de probleme, în momentul în care se presupune și o des-

cărcare întâmplătoare a armei de foc. În aceste cazuri, anchetarea participanților constituie o veritabilă „autopsie psihologică”, intenționalitatea morții fiind deseori discutabilă.

În fine, pornind de la cele menționate considerăm că de fiecare dată se impune o cercetare riguroasă a fiecărui act de suicid pentru a se determina concret dacă este un act individual (prin analiza motivelor și a cauzelor concrete), un accident sau un fapt criminal, pentru care urmează să răspundă persoana vinovată.

Determinarea la sinucidere. Fapta de *determinare la sinucidere* este incriminată în art. 150 din Codul Penal al Republicii Moldova [4] (în continuare CP al RM), potrivit căruia: „Determinarea la sinucidere sau la tentativă de sinucidere prin persecutare, clevetire, jignire sau înjosire sistematică a demnității victimei de către cel vinovat se pedepsește cu închisoarea până la 4 ani.”

Din punct de vedere penal, prin *determinare* se înțelege aducerea victimei în situația de a lua hotărârea de a se sinucide, fie însuflându-i-se ideea de sinucidere (când victima nu se gândise la o asemenea posibilitate), fie prin convingerea victimei (atunci când aceasta avea încă îndoieli cu privire la luarea unei astfel de hotărâri). Determinarea poate fi realizată verbal, în scris (inclusiv prin prezentarea unor înscrisuri care atestă fapte neadevărate (o boală incurabilă a victimei sau decesul unei persoane apropiate) sau pe alte căi posibile [2, p. 343].

Ideea de sinucidere a victimei poate să emane de la făptuitor, de la victima sau de la o terță persoană. Cu toate acestea, hoărârea de a se sinucide o ia întotdeauna victima. Mai mult, aceasta trebuie să aibă posibilitatea de a cântări argumentele și motivele pe care i le servește făptuitorul și de a decide dacă trebuie sau nu să se sinucidă. Dimpotrivă, dacă victima nu a decis liber asupra îndemnelui venit de la făptuitor, ci a fost constrânsă de acesta să se sinucidă, fapta urmează a fi calificată ca *omor*. În sensul dat, trebuie ținut cont de faptul că în contextul infracțiunii prevăzute de art. 145 din CP al RM (Omorul intenționat) nu este exclusă folosirea energiei fizice a victimei, ea fiind constrânsă fizic sau moral (psihic) să se împuște, să se înjunghie, să se arunce de

la înălțime etc. În acest caz, victima nu mai are libertatea de a alege între viață sau moarte, ci acționează ca un instrument în mâna făptuitorului [1, p. 235]. Astfel, nu poate fi vorba despre o hotărâre valabilă sub aspect juridic a victimei de a se sinucide, când capacitatea sa de evaluare a consecințelor actului și voința sa sunt paralizate de constrângerea exercitată de făptuitor.

În mod similar, luarea de către victimă a hotărârii de a se sinucide trebuie delimitată de încercarea victimei de a scăpa de pericolul cu care amenință făptuitorul (de exemplu, de pericolul de a fi aruncată din mijlocul de transport care se deplasează, victima sărind de frică din acesta și decedând). În ipoteza dată, dacă făptuitorul are intenția de a lipsi victima de viață, cele săvârșite fiind calificate în baza art. 145 din CP al RM.

Determinarea la sinucidere trebuie deosebită de *înlesnirea sinuciderii*, faptă care nu este incriminată de legislația penală a R.Moldova. Prin *înlesnire* se înțelege orice acțiune de sprijinire a victimei în realizarea hotărârii sale de a se sinucide. Înlesnirea sinuciderii constă în ajutorarea victimei de a se sinucide (prin procurarea de mijloace de sinucidere, prin sfaturi sau sugestii privind folosirea lor, înlăturarea piedicilor, paza locului unde are loc sinuciderea etc.). Respectiv, înlesnirea sinuciderii totuși, nu trebuie confundată cu complicitatea la determinarea la sinucidere, caz în care răspunderea se stabilește în baza alin. (5) al art. 150 din CP al RM [2, p. 344].

Potrivit alin. (1) al art. 150 din CP al RM, ca metode de determinare la sinucidere apar: persecutarea; clevetirea; jugnirea; înjosirea sistematică a demnității victimei. Oricare alte metode (bunăoară, inducerea în eroare prin simularea de către făptuitor a propriei sinucideri, îndemnarea, apologia sinuciderii etc.) nu pot să apară în contextul săvârșirii infracțiunii de determinare la sinucidere. În același timp, este necesar ca metoda de determinare la sinucidere să aibă un caracter ilegal [1, p. 236]. Respectiv, nu pot fi considerate metode de comitere a unei astfel de infracțiuni: amenințarea adresată angajatului de a fi concediat din cauza incompetenței profesionale; amenințarea de a denunța persoana care a săvârșit o infracțiune sau o altă ilegalitate etc.

În cadrul alin. (2) al art. 150 din CP al RM sunt prevăzute o serie de circumstanțe care agravează răspunderea penală pentru infracțiunea de determinare la sinucidere. Astfel: „Determinarea la sinucidere sau tentativă de sinucidere săvârșită: - față de un minor (lit. b); - față de o persoană care se află într-o dependență materială sau altă dependență față de cel vinovat (lit. c); - prin comportare plină de cruzime (lit. d), se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 6 ani.”

Dincolo de incriminarea faptei de determinare la sinucidere în art. 150 din CP al RM, precizăm că legea penală merge cu mult mai departe în protejarea dreptului la viață al persoanei. În acest sens, legiuitorul a stabilit pedepse severe pentru unele infracțiuni comiterea cărora au determinat victima la sinucidere, fie s-au soldat cu suicid (ca circumstanțe agravante). În acest sens, sunt relevante următoarele norme penale:

- art. 158 alin. (4) lit. b): *Traficul de organe, țesuturi și celule umane* „soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, cu decesul persoanei sau **sinuciderea** acesteia” (pasibil de o pedeapsă cu închisoare de la 10 la 20 ani);

- art. 165 alin. (3) lit. b): *Traficul de ființe umane* „soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a persoanei, cu decesul ori **sinuciderea** acesteia” (pasibil de o pedeapsă cu închisoare de la 10 la 20 ani);

- art. 166¹ alin. (2) lit. g): *Tratarea inumană sau degradantă* „care **din imprudență** au cauzat decesul persoanei sau **sinuciderea** acesteia” (pasibilă de închisoare de la 3 la 8 ani);

- art. 166¹ alin. (3) lit. g): *Tortura* „care **din imprudență** a cauzat decesul persoanei sau **sinuciderea** acesteia” (faptă pasibilă de o pedeapsă cu închisoare de la 8 la 15 ani);

- art. 176 alin. (3): *Încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor* „care a provocat **din imprudență** decesul persoanei ori **sinuciderea** acesteia” (pasibilă de închisoare de la 2 la 6 ani);

- art. 201¹ alin. (3) lit. b): *Violența în familie* „care a **determinat la sinucidere** sau la **tentativă de sinucidere**” (faptă pasibilă de o pedeapsă cu închisoare de la 6 la 12 ani);

- art. 206 alin. (3) lit e): *Traficul de*

copii „soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a copilului, cu decesul sau **sinuciderea** acestuia” (faptă pasibilă de o pedeapsă cu închisoare de la 15 la 20 ani).

Din cele menționate putem constata că legea penală pedepsește nu doar determinarea la sinucidere prin persecutare, clevetire, jignire sau înjosire sistematică a demnității victimei, dar și determinarea la sinucidere (intenționat sau neintenționat) prin asemenea acțiuni precum: traficul de organe, țesuturi și celule umane; traficul de ființe umane; tortură, tratament inuman sau degradant; încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor; violență în familie; traficul de copii.

Cea mai gravă pedeapsă este prevăzută pentru *traficul de copii* soldat cu sinuciderea victimei (închisoare de la 15 la 20 ani), după care urmează *traficul de ființe umane și traficul de organe, țesuturi și celule umane* (cu închisoare de la 10 la 20 ani), iar cea mai ușoară pedeapsă este prevăzută pentru *violența în familie* (închisoare de la 6 la 12 ani).

Pedepse mai puțin severe sunt stabilite și pentru determinarea la suicid din *imprudență* prin infracțiunea de *tortură* (închisoare de la 8 la 15 ani); *tratament inuman sau degradant* (închisoare de la 3 la 8 ani) și *încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor* (închisoare de la 2 la 6 ani – asemănător pedepsei aplicate pentru formele agravante ale determinării la sinucidere reglementată la art. 150 alin. (2) din CP al RM).

Un moment important în context ține de *determinarea la tentativă de sinucidere*, pentru care intervine răspunderea doar într-un singur caz (cu excepția art. 150 din CP al RM): *violența în familie*, fiind pasibilă de aceeași pedeapsă ca și însăși determinarea la suicid.

Perspectivile incriminării faptei de determinare la sinucidere. În ultimul timp, autoritățile au înregistrat o creștere a cauzelor penale pornite pe indicii prevăzute de art. 150 din CP al RM – *Determinarea la suicid*. Astfel, dacă în anul 2013 au fost pornite 8 cauze penale în care victime au fost minori, atunci în anul 2016 a fost deschisă urmărirea penală în 25 cauze penale, dintre care 11 victime minore și 14 mature [13]. Cu toate acestea totuși, constatăm că în raport cu numărul total de decese cauzate prin suicid inițierea de cauze penale în asemenea situații este totuși

modestă. Potrivit specialiștilor, cauza constă în carențele ce caracterizează reglementarea penală în materie. Acest lucru în mare parte a fost confirmat de realitatea socială, care în ultimul timp, a fost bulversată practic de agravarea fenomenului suicidal în rândurile copiilor și adolescenților prin răspândirea jocului online, morbid, numit „balena albastră” („blue whale” sau „синий кит”).

Pe lângă efectul direct înregistrat – cauzele de suicid și tentativele de suicid, acest fenomen a scos la iveală și imperfecțiunea legii penale. Cea mai gravă carență în acest sens ține de lipsa incriminării determinării la sinucidere „prin intermediul comunicațiilor electronice”, ceea ce presupune că la momentul determinarea la sinucidere prin intermediul jocului „balena albastră” (sau oricare altul cu caracter online) nu este pasibilă de răspundere penală.

Această carență a normei penale, precum și altele se propun a fi remediate de către autorități prin intermediul unui Proiect de lege cu privire la modificarea Codului Penal [15], axat în special pe: *excluderea din descrierea infracțiunii a modalităților de comitere a acesteia; includerea unei noi modalități de comitere a infracțiunii („prin intermediul comunicațiilor electronice”); extinderea laturii obiective a infracțiunii, prin incriminarea înlesnirii sinuciderii; diferențierea răspunderii făptașului în funcție de vârsta victimei (minor cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani și minor în vârstă de până la 14 ani); incriminarea faptei de determinare la sinucidere săvârșită asupra a două sau mai multe persoane; excluderea circumstanței agravante de determinare la sinucidere sau la tentativă de sinucidere săvârșită prin comportare plină de cruzime.*

Privite în ansamblu, aceste propuneri de modificare a normei penale ce incriminează „determinarea la sinucidere” sunt binevenite, întrucât pun accentul atât pe extinderea cercului de fapte care ar cădea sub incidența acestei norme, instituire unele circumstanțe agravante foarte importante pentru protecția, mai ales, a copiilor (diferențind răspunderea făptașului în funcție de vârsta victimei) și prevenirea victimizării colective, cât și agravează substanțial pedeapsa penală pentru fapta de determinare la sinucidere sau la tentativă de sinucidere,

precum și de înlesnire a sinuciderii unei persoane.

Paralel, în opinia noastră o atenție distinctă trebuie acordată și problemei investigării cazurilor de deces în condiții suspecte. În acest sens, este relevant faptul că din numărul total de cazuri de suicid înregistrate în anul 2016 (546 de cazuri [10]), a fost deschisă urmărirea penală doar în 25 cauze penale. E posibil ca această cifră să nu reflecte numărul real al infracțiunilor de determinare la sinucidere comise în perioada de referință. Cauza acestei situații ar putea să rezide în activitatea carentă și ineficientă a organelor de drept cu competențe în domeniu. Cel mai relevant exemplu în acest sens, servește *Cauza Vasilca c. Republicii Moldova* (Cererea nr. 69527/10) [8], dedusă în fața Curții Europene a Drepturilor Omului.

Potrivit Hotărârii Curții din 11 februarie 2014, reclamanta s-a plâns că autoritățile nu au efectuat o investigație efectivă în ceea ce privește decesul fiului său V., după ce a căzut de la unul din balcoanele de uz comun a unui bloc locativ, contrar exigențelor art. 2 din Convenție (dreptul la viață). Reclamanta a invocat că în cazul dat nu a fost pornită urmărirea penală, chiar nici în vederea verificării faptului dacă fiul ei ar fi fost determinat la sinucidere. Mai mult, durata investigației – aproximativ doi ani și jumătate – a fost excesivă. În plus, nu a fost respectat dreptul procedural al reclamantei de a fi implicată la desfășurarea investigației. Ea nu a fost informată despre evoluția „investigației” și a fost nevoită să se plângă despre tergiversarea examinării cazului.

Expunându-se pe marginea cazului, Curtea a reiterat faptul că, prin solicitarea unui stat să ia măsuri necesare pentru a proteja viața persoanelor aflate sub jurisdicția sa, art. 2 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [5] (în continuare Convenție) impune o obligație pentru acel stat de a asigura dreptul la viață prin aplicarea efectivă a prevederilor legislației penale pentru a împiedica comiterea de infracțiuni împotriva persoanei, susținută de mecanismul de aplicare a legii pentru prevenirea, reprimarea și pedepsirea încălcărilor acestor prevederi.

Obligația de a proteja dreptul la viață în conformitate cu art. 2 din Convenție, interpretată în conexiune cu

obligăția generală a statului în temeiul art. 1 din Convenție de a „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa, drepturile și libertățile definite în Convenție”, presupune implicit că trebuie să existe o investigație oficială eficientă a cazurilor de deces al persoanelor în împrejurări suspecte. Simplul fapt că autoritățile sunt informate despre deces dă naștere *ipso facto*, obligației prevăzute de art. 2 din Convenție de a efectua o investigație efectivă cu privire la circumstanțele în care s-a produs. Investigația trebuie să fie eficientă pentru a stabili cauzele leziunilor corporale și de a identifica persoanele responsabile cu scopul de a le pedepsi. În cazul în care survine decesul, investigația are o importanță și mai mare, având în vedere faptul că obiectivul esențial este de a asigura aplicarea efectivă a legislației naționale care protejează dreptul la viață.

Scopul obligației menționate este unul de mijloace, nu de rezultate. Astfel, autoritățile trebuie să ia măsurile rezonabile aflate la dispoziția lor pentru a asigura probele cu privire la incident. Orice deficiență în cadrul investigației care subminează capacitatea sa de a se stabili cauza morții, persoana sau persoanele responsabile, va risca să intre în conflict cu acest standard.

În concluzie, având în vedere modul în care a fost investigat decesul lui V., timpul luat pentru investigație, omisiunea de a examina anumite dovezi invocate de către reclamantă, implicarea foarte limitată a reclamantei în investigația cazului, Curtea a considerat că investigația nu a fost „efectivă” în sensul jurisprudenței sale și, pe cale de consecință, a fost încălcat art. 2 din Convenție.

Pornind de la cele explicate și constatate de către Curtea de la Strasburg, conchidem asupra necesității ca investigarea fiecărui act de deces în condiții suspecte să pornească de la versiunea comiterii infracțiunii de determinare la sinucidere, în detrimentul versiunii de comitere a unui act suicidal, moment de natură să oblige organul competent la o cercetare efectivă, în rezultatul căreia să fie posibilă fie confirmarea versiunii, fie infirmarea acesteia. Cel puțin, în asemenea condiții, chiar și cazurile de suicid vor fi investigate cu mult mai diligent și responsabil.

În concluzie, subliniem că suici-

dul este o problemă complexă și, prin urmare, eforturile de prevenire a sinuciderii necesită o coordonare și colaborare între mai multe sectoare ale societății, cum ar fi: sănătatea, educația, munca, agricultura, justiția, dreptul, politica și mass-media. Pentru coordonarea tuturor eforturilor și canalizarea lor spre o prevenire eficientă a suicidului este nevoie de un *Program național de prevenire a suicidului*, care să integreze toate măsurile luate în acest scop și să contureze, în general, politica statului în domeniu.

Un loc important în cadrul acestei politici trebuie să revină incriminării faptei de determinare la sinucidere, într-o formulă care să cuprindă practic toate formele posibile de comitere a acesteia. În cele din urmă (dar nu ultimă ca importanță), o atenție distinctă trebuie acordată însăși procesului de investigare a unor asemenea cazuri, care trebuie să permită o cercetare efectivă și constatarea tuturor circumstanțelor care confirmă fie comiterea unei infracțiuni, fie a unui act autodistructiv.

Bibliografie

- Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Volumul I. Chișinău: S.n., 2011.
- Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Volumul I. Chișinău: S.n., 2015.
- Bujor V., Bejan O. *Introducere în criminologie și securitate criminologică*. Chișinău: Institutul de Criminologie, 2013.
- Codul penal al Republicii Moldova* nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.
- Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* din 4 noiembrie 1950 (Roma), Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această convenție, nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.08.1997, nr. 54-55/502.
- Cușnir L. *Mortalitatea copiilor cauzată de suicid*. În: Analele Institutului Național de Cercetări Economice, Ed. a VII-a, nr. 1, 2016.
- Ghiorghiu Z., Șerban C., Macovei R., Ștefan M. *Gestul suicidal din perspectiva patologiei criminogene*. În: Revista de criminologie, de criminalistică și de penologie, 2009, nr. 1.
- Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 11 februarie 2014. *Cauza Vasîlca c. Republicii Moldova* (Cererea nr. 69527/10). Strasbourg. Definitiv din 11.05.2014. [resurs electronic]: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/VA-SILCA-RO.pdf>. (accesat la 12.05.2017).
- Hotca M.A. *Protecția victimelor. Elementele de victimologie*. București: C.H. Beck, 2006.
- Indicatori preliminari în format prescurtat privind sănătatea populației și activitatea instituțiilor medico-sanitare pe anii 2015-2016*. Centrul Național de Management în Sănătate. Chișinău, 2017.
- Isac O. *Sociologia devianței*. Chișinău: S.n., 2004 (Tipografia Centrală).
- Minos G. *History of Suicide: Voluntary Death in Western Culture*. Baltimore-London: John Hopkins University Press, 1999.
- Nota informativă la Proiectul de Hotărâre privind crearea unei Comisii speciale pentru elaborarea pachetului de modificări legislative în domeniul prevenirii suicidului*. Inițiativă înregistrată la Biroul Permanent al Parlamentului Republicii Moldova de către deputatul Vl. Odnostalco la 20 martie 2017. [resurs electronic]: www.parliament.md/Legislation/Document.aspx?Id...6a9e... (accesat la 04.05.2017).
- O'Carroll P.W., Berman A.L., Maris R.W., Moscicki E.K., Tanney B.L., Silverman M.M. *Beyond the Tower of Babel: A nomenclature for suicidology*. In: *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 1996, nr. 26. [resurs online]: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.715.6835&rep=rep1&type=pdf>;
- Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova*. [resurs electronic]: http://particip.gov.md/public/documente/119/ro_4058_Proiectul.pdf (accesat la 10.05.2017).
- Rotari O. *Criminologie*. Chișinău: ULIM, 2011.
- Studiu primar al fenomenului suicidului și a tentativelor de suicid în rândul copiilor în vederea determinării profilului copilului vulnerabil și a cauzelor fenomenului*. Consultanț: L. Filipșchi. Chișinău, 2015.
- Tănăsescu I., Tănăsescu C., Tănăsescu G. *Tipologii criminogene*. București: C.H. Beck, 2007.
- Vrasti R. *Evaluarea și intervenția în criza pentru un individ suicidal – adult*. Ghid Practic de Intervenție în Criză. [resurs electronic]: <http://www.vrasti.org/5.%20Evaluarea%20si%20interventia%20in%20criza%20pentru%20un%20individ%20suicidar.pdf>. (accesat la 13.02.2017).
- Yan W. et al. *Suicidal behaviour among women of child-bearing age: report of an investigative study in Longde County, Ningxia hui Autonomous Region China*. In: *Gender-Based Violence in the western*

Pacific Region: a hidden epidemic? 2006. [resurs electronic]: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/207704/1/9290612263eng.pdf?ua=1> (accesat la 21.01.2017).

21. Butoi T. *Psihologie judiciară. Tratat universitar. Abordări teoretice și practice*. București: Trei, 2012.

DESPRE AUTORI /
ABOUT AUTHORS

IACUB Irina,
doctor în drept, conferențiar universitar
interimar
Institutul de Științe Penale și
Criminologie Aplicată
NACU Veronica,
studentă anul IV,
Institutul de Științe Penale și
Criminologie Aplicată

IACUB Irina,
PhD., associate professor,
Institute of Criminal Sciences and
Applied Criminology
e-mail: irinaiacub@mail.ru
NACU Veronica,
student, IV-th year
Institute of Criminal Sciences and
Applied Criminology
e-mail: veronica.nacu.94@mail.ru

CZU 342.511.(4)

RĂSPUNDEREA ȘEFULUI DE STAT ÎN SPAȚIUL EUROPEAN

Gheorghe TATARU,
avocat, doctorand

REZUMAT

Articolul cuprinde un studiu comparativ asupra normelor constituționale ale unor state europene în vederea determinării regimului juridic al răspunderii șefului de stat în fiecare caz în parte. Se pune accentul, în special, pe elementele comune, dar și pe diferențele ce există în spațiul european în materia regimului juridic de răspundere a șefului de stat.

Cuvinte-cheie: Șef de stat, Președinte de Republică, Constituție, răspundere, răspundere politică, răspundere penală, înaltă trădare, violare a Constituției, demitere.

RESPONSABILITY OF THE HEAD OF STATE IN THE EUROPEAN SPACE

Gheorghe TATARU,
Lawyer, PhD student

SUMMARY

The article includes a comparative study on the constitutional norms of some European states in order to determine the legal status of the responsibility of the head of state in each case. The focus is mainly on the common elements, but also on the differences that exist in the European area in the matter of the legal regime of responsibility of the head of state.

Keywords: Head of State, President of the Republic, Constitution, liability, political liability, criminal liability, high treason, violation of the Constitution, dismissal.

Introducere. De-a lungul secolelor, problemele privind organizarea, realizarea și asigurarea responsabilității puterii de stat au trezit un interes deosebit, atât practic, cât și teoretic, iar rezolvarea acestora s-a dovedit că are un impact direct asupra eficienței guvernării. În acest context general, o atenție distinctă merită problema răspunderii șefului de stat, care dispunde de unele particularități în funcție de regimul de guvernare al statului.

În ultimul timp, tot mai mult se susține că fenomenul răspunderii juridice a șefului de stat reprezintă cea mai credibilă probă a unui regim democratic. Sub acest aspect, în statele cu regim politico-juridic autoritar instituția în cauză fie lipsește, fie are un caracter fictiv [10, p. 115]. În acest sens, doctrina de drept constituțional și constituțiile statelor moderne au stabilit două mari soluții [3, p. 325-326]:

- **în formele de guvernământ monarhice**, șeful statului este „irresponsabil” pentru actele pe care le-ar îndeplini în această calitate. Responsabilitatea în acest caz revine miniștrilor sau primului-ministru care au atribuția de a contrasemna actele monarhului. Această exonerare de răspundere are la bază principiul potrivit căruia „regele nu poate face nimic rău”. Așadar, în statele monarhice, nu se recunoaște răspunderea șefului de stat, întrucât personalitatea monarhului se consideră inviolabilă, iar puterea acestuia este concepută ca având proveniență divină. Dispoziții corespunzătoare se conțin practic în constituțiile majorității statelor monarhice. Bunăoară, art. 13 din *Constituția Regatului Danemarcei* [8] stabilește: „Regele este liber de răspundere, persoana lui este sacră. Miniștrii sunt responsabili de actul guvernării, res-